

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าว เป็นพืชที่คนไทยบริโภคเป็นอาหารหลักประจำชาติที่มีตำนานประวัติศาสตร์มายาวนาน มีร่องรอยพร้อมกับอารยธรรมไทยมาไม่น้อยกว่า 5,500 ปี และเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศไทย ถือเป็นอาชีพหลักให้แก่เกษตรกรส่วนใหญ่กว่า 3.7 ล้านครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 66 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด (กรมการข้าว, 2558) ในปี 2557 ประเทศไทยมีพื้นที่เก็บเกี่ยวข้าว 61.74 ล้านไร่ ผลผลิตข้าวประมาณ 27 ล้านตัน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558) มีปริมาณการส่งออก 10 ล้านตัน ข้าวสาร คิดเป็นมูลค่า 5,345 ล้านดอลลาร์สหรัฐหรือประมาณ 174,851 ล้านบาท (กรมการข้าว, 2558) นับเป็นการสร้างรายได้แก่เกษตรกรในระดับรากหญ้า

การผลิตข้าวเริ่มขยายตัวเข้ามาในภาคใต้ตั้งแต่ทศวรรษ 2463 เป็นการทำให้ยังชีพมากกว่าเพื่อการค้า โดยจังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่เกษตรกรยังคงมีการผลิตข้าวและนิยมผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปจำหน่ายภายในชุมชน โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีในปีเพาะปลูก 2556-57 จำนวน 42,040 ไร่ มีครัวเรือนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวน 10,584 ครัวเรือน (สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา, 2558) จากข้อมูลการปลูกข้าวนาปีในปี 2556-57 พบว่า จังหวัดยะลา มีผลผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ย 350 กิโลกรัมต่อไร่ ต่ำกว่าผลผลิตเฉลี่ยของทั้งประเทศซึ่งอยู่ที่ 436 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558) ทำให้ผลผลิตข้าวที่เกษตรกรผลิตได้มีมูลค่าไม่คุ้มต้นทุนการผลิตที่เกิดขึ้น ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุสำคัญหลายประการ เช่น สภาพภูมิอากาศ และลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้น รวมไปถึงการระบาดของศัตรูข้าว การขาดแรงงานในภาคเกษตร การขาดระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพ และสาเหตุสำคัญอีกประการคือ การขาดองค์ความรู้ของเกษตรกรในการปลูกข้าว ทำให้จังหวัดยะลามีพื้นที่นาร้างเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรละทิ้งการปลูกข้าว วัฒนธรรมในการปลูกข้าวเลือนหายไป เกษตรกรหันไปซื้อข้าวเพื่อบริโภค ประกอบกับสถานการณ์ความไม่สงบของเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การทำงานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดยะลา จึงถูกจำกัดพื้นที่ การปฏิบัติงานในเรือกสวนไร่นาของเกษตรกร ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตเป็นอันดับแรก การทำงานกับกลุ่มเกษตรกรและมวลชนยังต้องหาหนทางปกป้อง ทั้งชีวิตตนเองและชีวิตเกษตรกร

การส่งเสริมการเกษตร โดยใช้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรมาดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้โดยให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ดำเนินการตลอดฤดูกาลเพาะปลูกให้ครอบคลุมทุกระยะพัฒนาการของพืชรวมทั้งการปฏิบัติจัดการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นกระบวนการฝึกอบรมใช้วิธีให้ผู้เรียนรู้เป็นศูนย์กลาง โดยการมีส่วนร่วมและอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการหาประสบการณ์การปฏิบัติจริง เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคล ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเกษตรกรในการถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนเกษตรกรด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมจะกระตุ้นจิตใจให้เกษตรกรเข้าร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อการเรียนรู้และเข้าใจปัญหาของพวกเขา และหาทางเลือกที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ที่จะทำให้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

การผลิตข้าวในจังหวัดยะลา เกษตรกรปลูกข้าวเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และนิยมปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง ทำให้ผลผลิตข้าวด้วยคุณภาพและมีปริมาณน้อย นอกจากนี้เกษตรกรยังขาดความสนใจ ขาดองค์ความรู้ในการผลิตข้าวและละทิ้งให้เป็นนาร้าง แต่มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองยะลานำระบบโรงเรียนเกษตรกร ไปทดลองปฏิบัติส่งเสริมให้เกษตรกรกลุ่มหนึ่งสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้โดยการเข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร โดยเจ้าหน้าที่ไปถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวไปสู่เกษตรกร เปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตข้าวด้วยตนเอง เน้นการเสริมสร้างการเรียนรู้บูรณาการจากการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้มแข็ง ยั่งยืนของชุมชน การศึกษาการดำเนินงานการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้การถ่ายทอดเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม สามารถให้เกษตรกรตระหนักถึงการปลูกข้าวเพื่อเป็นวัฒนธรรม ลดพื้นที่นาร้าง รวมถึงสามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพข้าวได้หรือไม่ และเจ้าหน้าที่มีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยไปส่งเสริมเกษตรกรในจังหวัดยะลา เห็นถึงความสำคัญของการปลูกข้าว ลดจำนวนพื้นที่นาร้างสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าว และเป็นแนวทางให้หน่วยงานสามารถนำไปพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสินค้าเกษตรอื่นๆให้มีคุณภาพมากขึ้น ตามศักยภาพในพื้นที่ ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ และสถานภาพการผลิตข้าวของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

2.2 เพื่อศึกษาการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัด ยะลา

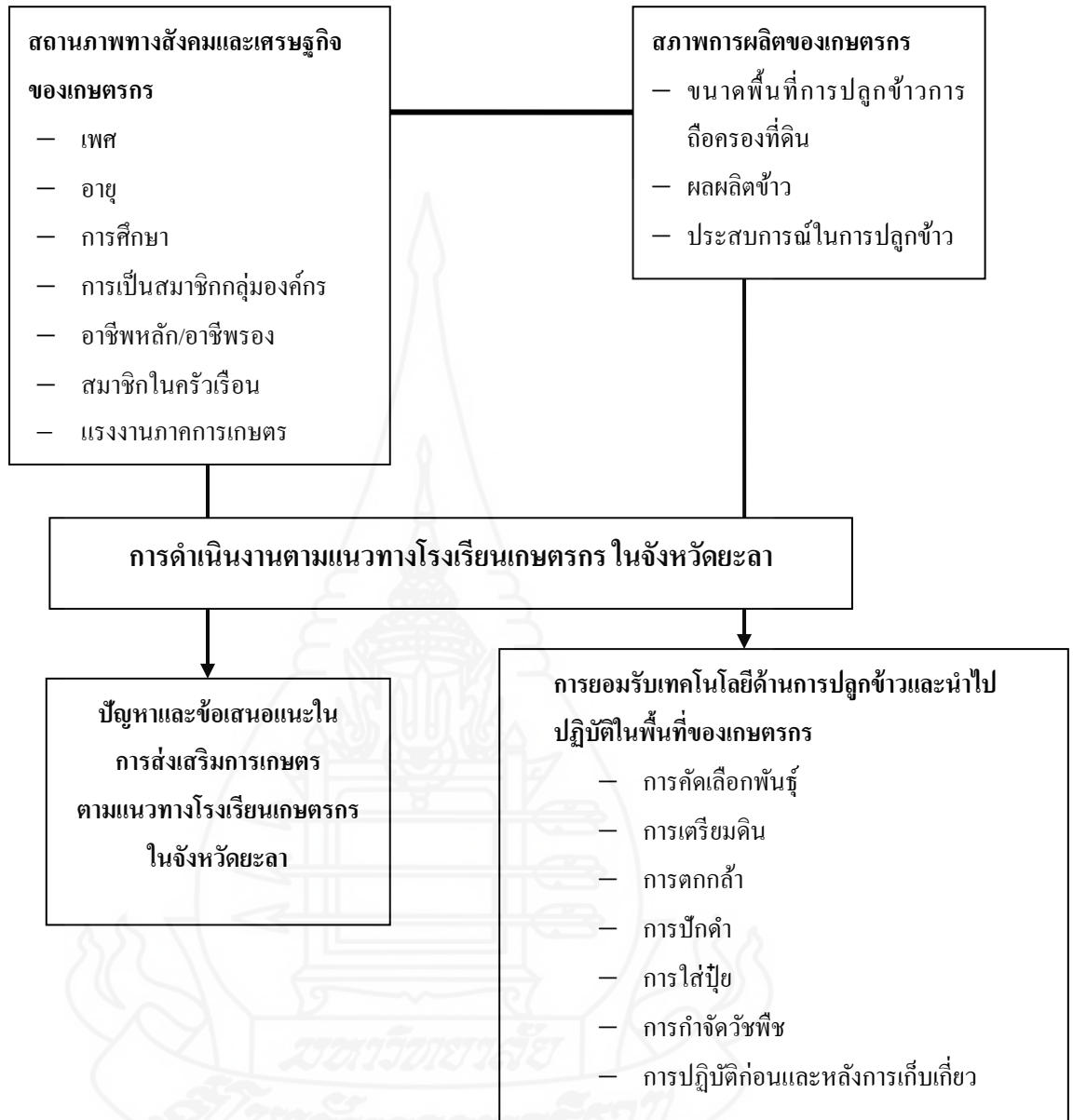
2.3 เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกร ก่อนและหลังการเข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียน เกษตรกร ในจังหวัดยะลา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ใน จังหวัดยะลา ซึ่งกล่าวถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตร นำไปส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถนำแนวทางโรงเรียนเกษตรกรที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมไป เพิ่มผลผลิตข้าวในพื้นที่ ให้เหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการ ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการส่งเสริมการเกษตร โดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พบว่ามีตัวแปรสำคัญจึงนำมา กำหนดเป็นตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา”
ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ในการวิจัยดังนี้

4.1 ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา

4.1.1 ศึกษาปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการผลิตข้าวของเกษตรกรที่เข้าร่วม
การส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร

4.1.2 ศึกษาการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกรผู้ปลูก
ข้าว รวมถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

4.1.3 เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีด้านการปลูกข้าวของเกษตรกรในการส่งเสริม
การเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลา

4.1.4 ศึกษาปัจจัยการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมการเกษตร
โดยใช้แนวทางโรงเรียนเกษตรกร

4.2 ขอบเขตการวิจัยด้านเวลา การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลา 1 ฤดูกาลผลิตข้าวตั้งแต่
เดือน ตุลาคม 2557 – กุมภาพันธ์ 2558

4.3 ขอบเขตการวิจัยด้านประชากร

4.3.1 เกษตรกรทั้งหมดที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียน
เกษตรกร พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

4.3.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่นำการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียน
เกษตรกรข้าว ไปใช้ในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัดกลุ่มอารักขาพืช

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่เข้าร่วมการส่งเสริมการเกษตรโดยใช้แนวทางโรงเรียน
เกษตรกรในการผลิตข้าว ในพื้นที่จังหวัดยะลา

5.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลที่มี
พื้นที่ปลูกข้าวในตำบล ของสำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา

5.3 โรงเรียนเกษตรกรข้าว หมายถึง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ขอเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ ที่นำมาใช้ในกิจกรรมการฝึกอบรมตลอดฤดูกาลเพาะปลูกโดยมีการฝึกอบรมในแปลงปลูกพืช ครอบคลุมทุกระยะพัฒนาการของพืชรวมทั้งการปฏิบัติจัดการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด กระบวนการฝึกอบรมจะใช้วิธีให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลาง โดยการมีส่วนร่วม และอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการหาประสบการณ์การปฏิบัติจริงจากแปลงฝึกปฏิบัติ

5.4 เทคโนโลยีการผลิตข้าว หมายถึง ความรู้ด้านการผลิตข้าวทั้งหมดตั้งแต่ระบบนิเวศในนาข้าว วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การเตรียมดิน การเตรียมพันธุ์ การดูแลรักษา การป้องกันกำจัดศัตรูพืช ที่เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติ จนถึงกระบวนการเก็บเกี่ยว

5.5 การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกข้าว หมายถึง การนำเทคโนโลยีการปลูกข้าวที่ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันตามการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร แล้วนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของเกษตรกร

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้เกษตรกรในจังหวัดยะลา ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกข้าว ลดจำนวนพื้นที่นาร้าง

6.2 เป็นข้อมูลสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าว เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ในครัวเรือนต่อไป

6.3 เป็นแนวทางในการส่งเสริมตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในจังหวัดยะลาต่อไป

6.4 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตรตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ให้แก่พื้นที่อื่นๆต่อไป